

آه! زنده‌یاد استاد عابدی

شریف حسین قاسمی*

استاد زنده‌یاد پروفیسور سید امیر حسن عابدی بعد از تلاشهای مرتب و ارزشمند در زمینه تحقیقات در زمینه ادبیات فارسی بویژه در هند در ۹۲ سالگی به تاریخ ۴ می ۲۰۱۱ م/ ۳۰ جمادی الاول ۱۴۳۲ هجری واصل به حق شدند «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^۱.

استاد عابدی که بنده افتخار شاگردی ایشان دارد با بعضی همکاران خود بیشتر از شصت سال برای زنده نگهداشتن مطالعات فارسی در دانشگاه‌های هند و پیشرفت آن در سراسر هند تلاش‌های ارزنده‌ای را بخرج دادند و الحمدلله در این جدّ و جهد خود موفق شدند. قبول دارم که نمی‌توان از آغاز تا انجام یک زندگانی پرماجرا را در قالب کلمات ریخت و در چند سطر نگاشت، بویژه هنگامی که زندگینامه متعلق به شخصی مثل استاد عابدی باشد که حضور استاد دانشگاه دهلی، محقق صاحب نظر و پرکار، دوست مخلص و مروج مطالعات فارسی در سراسر هند بوده است.

بنده استاد عابدی را اولین مرتبه در سال ۱۹۶۱ م دیدم که ایشان برای درس به‌دهلی کالج تشریف آورده بودم و من در آن هنگام در کلاس دوازدهم در همین دانشکده ثبت‌نام کرده بودم. از آن سال تا دم واپسین استاد محترم مرتب در تماس با ایشان بودم. چون در بخش فارسی دانشگاه دهلی به تدریس پرداختم، افتخار همکاری با ایشان در این بخش هم داشتم که نعمت بزرگی برای این بنده ناچیز بود. در آن وقت در بخش فارسی دانشگاه دهلی علاوه بر استاد عابدی استاد و دانشمندان بزرگ درس

---

* استاد بازنشسته دانشگاه دهلی.

۱. بقره (۲)، آیه ۱۵۶؛ ترجمه: ما از آن خداییم و به سوی او باز می‌گردیم.

می‌دادند. از آن جمله استاد منظور حسین موسوی، استاد محمد مرسلین، استاد محمد یونس جعفری، استاد بگوت سروپ، استاد آهوجا بخش فارسی را زینت بخشیده بودند. همه اینها تأثیری دایمی بر اذهان شاگردان خود گذاشته‌اند. برای اجتماع همین‌گونه افرادی بود که ویلیام وردز ووردس (William Wordsworth) شاعر رمانتیک انگلیسی گفته است:

”تنها یک اجتماع بزرگ در پهنه گیتی وجود دارد و آن اجتماع زندگان با افتخار و مردگان شرافتمند است.“

بزرگترین امتیاز استاد عابدی به‌نظرم اینست که ایشان زندگی خود را برای معرفی و شناسایی سهم بزرگ هند در تاریخ ادبیات فارسی وقف کرده بودند. استاد عابدی می‌فرمودند که پدر محترم ایشان می‌خواستند که استاد عابدی سانسکریت یاد بگیرند ولی استاد عابدی رشته زبان و ادبیات فارسی را انتخاب کردند ولی با تصحیح و ترتیب متون مختلف فارسی که ترجمه که ترجمه از سانسکریت هستند، آرزوی پدر محترم خود را برآوردند. استاد عابدی تعدادی از تراجم فارسی از آثار سانسکریت را اول در کتابخانه‌ها کشف کردند و سپس آنها را با نظم خاصی تصحیح نموده و به‌چاپ رساندند. بعضی از این‌گونه تراجم عبارتند از: وکرم اروشی؛ استاد عابدی این نمایشنامه معروف کالیداس شاعر شهیر هند را به‌فارسی ترجمه کردند و به‌چاپ رسانده‌اند. پر بود چندرا از بنوالی داس ولی، گلزار حال از بنوالی داس ولی، جوگ وشت، داستان پدماوت، پنچاکیان (پنچاتنتر)، عصمت‌نامه (قصه مینا و لورک)، کتاسرت ساگر. استاد عابدی، علاوه بر توجه به تصحیح و چاپ تراجم متون سانسکریت به‌فارسی، ادبیات فارسی در هند را هم در بیشتر مقالات خود بررسی نموده‌اند. حتماً هنگامی فرا می‌رسد که تاریخ ادبیات فارسی در هند نگاشته خواهد شد و این مقالات استاد فقید اساس آن کار قرار خواهد گرفت. چنان‌که قبلاً اشاره به آن شد که استاد مرحوم علاقه زیادی به‌دیدار از کتابخانه‌های معروف و غیرمعروف و غیررسمی داشتند. این بازدیدها از کتابخانه‌ها هدف آنها جستجو برای شناسایی نسخ خطی بوده است که به‌چنان‌که باید شناخته نشده بودند. استاد عابدی ملکه عجیب و غریبی در نسخه‌شناسی داشته‌اند و

بنابراین قادر شدند تعداد زیادی نسخه‌های منحصر به فرد را معرفی کنند و تاریخ زبان و ادب فارسی را غنی‌تر سازند.

یادم است یک‌بار بنده همراه با جناب استاد برای شرکت در سمیناری به بمبئی رفتم. ایشان به کتابخانه گاندی میموریل تشریف بردند و در آنجا نسخه دیوان عطارد را کشف نمودند و بعد از مطالعه مفصل آن دیوان می‌برند که عطارد در زمان حکومت سلجوقی‌ها در ایران بسر می‌برد و ذکرش در هیچ یک از منابع مربوطه نیامده است. مگر این کاری شایستگی آن ندارد که اسم جناب استاد را در تاریخ‌شناسایی منابع نادر و کمیاب برای نسل آینده ترسم نکند.

در آخر این گزارش مختصر باید به این نکته هم اشاره شود که جناب استاد تعداد زیادی بیاض‌ها و جنگ‌ها را هم مورد مطالعه دامنه‌داری قرار دادند و بعضی شعرا و آثار آنها را از این بیاض‌ها کشف نموده و به چاپ رساندند. اینجا هم هدف ایشان همان شناسایی و معرفی آثار ناشناخته شعرای فارسی بوده است. در تعدادی از مقالات ایشان به‌عنوان آثار ناشناخته شعرای فارسی، شعرایی هستند که منظومه‌های آنها اولین مرتبه در این مقالات معرفی و چاپ شده است.

استاد عابدی حالا در گذشته‌اند، در میان ما نیستند ولی این توصیه ایشان به علاقمندان و استادان فارسی در هند تاکنون در فضا طنین انداز است که:

”فارسی در هند گذشته درخشانی می‌داشته است. وظیفه ما خدمتگزاران به فارسی و ادب آن است که برای شناسایی مناسب آن کوشا باشیم و اهمیت ادب فارسی حتی در اوضاع موجود در هند را مورد بررسی قرار دهیم.“

استاد عابدی در حقیقت از پاکان عصر خود بود. آزمون این جهان را با سربلندی طی کرد و با سرافرازی و روسپیدی به سوی پروردگار خود شتافت. خدایش بیامرزد و در جوار خود جایش بدهد.